

ELŐSZÓ

Kutató nyelvész vagyok, főleg nyelvhasználati, mondatszerkesztési, lexikológiai kérdésekkel foglalkozom. Tanárként évtizedekig mondattant, hangtant, beszédművelést tanítottam az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karán és a Belgrádi Egyetem Filológiai Karán. Néhány könyvem, számos tanulmányom és rengeteg cikkem jelent meg nyelvészeti kérdésekről. Különösen a szavak élete érdekel, az, hogy a szemünk előtt születnek meg, változnak, alakulnak át. Mi, kortársak abban a szerencsében részesülünk, hogy közvetlenül is szemtanúi lehetünk ezeknek a folyamatoknak. Immár negyedszázada azt figyelem, hogy a nyelvben folyamatos az újulás. Megpróbálom feltárni azokat a törvényszerűségeket, amelyek szerint a magyar nyelvben új szavak keletkeznek, idegenek honosodnak meg, régi szavak újulnak meg, és fedezetük lesz a nyelvhasználatban. Ezekről a kérdésekről rendszeresen cikkezem az Újvidéken megjelenő Magyar Szó napilap Kilátó című kulturális mellékletének Szófigyelő rovatában.

A szavak életében fontos szerepet tulajdonítok az analógiának, különös figyelemmel kísérem a hasonló felépítésű képződményekhez való alkalmazkodásnak a szavak létrejöttében való szerepét. Ugyanis gyakran ez ad magyarázatot arra, hogy miért éppen ebben vagy abban az alakban öltenek testet bizonyos szavak. Másrészt az analogikus képződmények könnyebben beilleszkednek a szókészletbe, hiszen már vannak benne társaik, csatlakozhatnak hozzájuk. Cikkemben gyakran kitérek arra, hogy a vizsgált szó mint fogalomjelölő mely szavak társaságába illeszthető, noha esetleg még szokatlannak tűnik.

Az új szó kezdetben divatszóként jelenik meg, de ez önmagában nem garantálja a megmaradását. Gyakran csupán csoportnyelvi vagy rétegnyelvi szerepet kap, és ez sem mindig állandó-sul. Ahhoz viszont, hogy az új szó a köznyelv elemévé tornássza fel magát, különféle követelményeknek kell eleget tennie, sajátos szempontoknak kell megfelelnie.

A nyelv olykor úgy oldja meg lexikai problémáit, hogy más nyelvből vesz át valamilyen kész szót vagy kifejezést. Ez kényelmes útnak számít, és bizonyos esetekben szinte elkerülhetetlen,

de nem mindig célravezető. Akkor lehet indokolt az átvétel, amikor az idegen szónak semmiféle magyar megfelelője nincsen. Ezenkívül azt is figyelembe kell venni, hogy az idegen szónak a hangzása és a kulturális háttere néha jelentősebben eltér attól, ami a magyar nyelvben szokásos. Ilyenkor arra kell törekedni, hogy idomuljon a magyar szókincs meglevő elemeihez, és így alkalmassá váljék arra, hogy idővel jövevényt szolgáltasson belőle.

Előfordul, hogy a nyelv nem veszi át az idegen szót vagy kifejezést, hanem tükörszót, illetve tükörkifejezést alkot a mintájára. Ilyenek napjainkban is létrejönnek, de elterjedésük már kevésbé megy olyan könnyen, mint azoké a tükörszavaké, amelyek a XIX. században német hatásra keletkeztek. Ezenkívül számos egyéb sajátos jelenségre is felhívom cikkeimben a figyelmet.

A Szófigyelő rovatban közzétett cikkeimből 2008-ban már jelent meg válogatás Divatszavak címmel a Tinta Könyvkiadó gondozásában. A mostani válogatásban is főleg azok a cikkeim szerepelnek, amelyekben az új szavakkal divatjelenséggként foglalkozom, ahogyan az újdonság varázsa elbűvöli a beszélőket. A fogalmak és a fogalomjelölők viszonyát rendszerint úgy taglalom, hogy az átlagolvasó számára is érthető legyen, másrészt a szavak használatát különféle beszédhelyzetekben mutatom be, hogy jelentésárnyalataik is elkülöníthetők legyenek.

Dr. Molnár Csikós László